

Nápodoba - kouzelné slovo ve výchově malého dítěte

Cornelis Boogerd

Všichni zajisté máme v paměti známý obraz: matka, která žehlí, a čtyřleté dítě, které ji napodobuje na malém prkénku s několika kapesníky a dřevěnou kostkou. Malé dítě se velmi opravdově a hluboce vžívá do svého okolí, ještě se necítí od něho tak zřetelně oddělené. Právě tím, že se vnitřně i navenek spojuje se svým okolím, získává různé dovednosti, které budou vědomými teprve později. Cesta učení malého dítěte je cestou *nápodoby*. Ještě k ní nepatří školní vyučování se zaměřením na výkon, které vychází z umělého oddělení učební situace od běžného života. Takové oddělování není pro malé dítě přijatelnou skutečností. Rudolf Steiner, iniciátor waldorfské pedagogiky, proto nazval nápodobu kouzelným slovem pro výchovu dítěte v jeho prvních sedmi letech života.

To je hezky řečeno, ale co to znamená v praxi? A není velký rozdíl mezi dítětem ročním a šestiletým?

Od narození do tří let

Nápodoba je obdivuhodná schopnost, se kterou se člověk rodí, přináší si ji ze světa, z něhož přicházíme, a v našem světě se musí teprve zabydlet. Organismus dítěte v kolébce se nejprve rozhýbe díky přirozeným reflexům - látkové výměně. Zvířata jsou tak silně připoutána ke svým instinktivním vlohám, že rychle dospívají a hned se dovedou chovat jako jejich rodiče, zatímco vývoj člověka probíhá mnohem pomaleji. Dítě potřebuje rok na to, aby se dokázalo vzpřímit, a bez názorného příkladu se mu ani to nepovede, jak zřetelně ukázal příběh vlčích dětí v Indii. Čemu všemu se dítě naučí během prvních tří let! Naučí se ovládat své tělo podle vlastní vůle, naučí se mluvit tak, jak se mluví v jeho okolí, a získává první podněty ke tvorbě vlastních myšlenek.

Je zábavné sledovat, jak děti přebírají různé drobné zvláštnosti svých rodičů, například pohyby, výslovnost a také všelicos z jejich životního postoje. A pokud *člověk* chodí například trochu sehnutě nebo mluví ostravským akcentem, pak to dítě také přebírá. S nasazením celé své bytosti se snaží stát se *člověkem* v nejobecnějším smyslu slova. K tomu mu nepomůže žádná učebnice!

Od tří do pěti let

Poté, co dítě získalo tento základ, se začíná více otevírat svému okolí a vnitřně si vytváří obrazy svého prostředí, ve kterém se dokáže lépe orientovat a vžívat se do něho. Má radost, vidí-li v okolí známé situace, známé lidi, nábytek, hry a také obrázkovou knihu, kterou si může stále znovu a znovu prohlížet. Také začíná kreslit na papír své první vlastní výtvary. V první fázi napodobování stojí dítě sice trochu zasněně stranou a jenom přihlíží hře větších dětí, ale pomalu se zapojuje do hry a začíná si s dětmi hrát. Dítě nyní vstupuje do aktivního

rozhovoru s okolím a doslova si vychutnává kontakt s lidmi, s dětmi a s přírodou. To je zlatý věk nápodoby - skupinka dětí držících se v kruhu kolem vychovatelky a s velkou radostí napodobujících její gesta, znázorňující například to, jak se otevírá slunečnice nebo jak padá déšť z nebe. A když si vychovatelka mimoděk setřese zrnko prachu z blůzy, děti to udělají po ní. Napodobují bezděčně a s velkou radostí. Schopnost nápodoby je nyní nejvíce viditelná.

Od pěti do sedmi let

U starších předškoláků je to zase jinak. Už se nepouštějí do všeho tak samozřejmě a mají svou vlastní představu: „Teď nemám čas. Jsem řidič autobusu.“ - „Dobře. Pomůžu prostříť, ale můžu potom pokračovat se skládáním obrázků?“

Jak postupně vyrůstají, jejich zájmy jako školáků jsou více osobní, nápodoba je již založena na výběru. V meziprostoru mezi vnímáním a konáním více zvažují. Také se často stává, že si návštěvu u zubaře nebo v zoologické zahradě později v duchu „přehrávají“ a opakují, případně s dovyprávěním vlastního příběhu. To jim nyní umožňuje postupně samostatněji ovládaná paměť.

Starší předškolní dítě potřebuje vzor, se kterým se může osobně identifikovat. Proto je pro dítě v této fázi vývoje cenné zkoušet různá řemesla a konkrétní pracovní úkony. Velkým přínosem je především aktivní příklad.

Do školy

Vstup do školy se dobře podaří, až když je dosaženo školní zralosti. Teprve pak můžeme začít s jiným způsobem učení. Vychovatel v základní škole již může oslovit vědomou paměť dítěte, které už zvládne udělat úkol v jiném prostředí a v jiném čase a může se vědomě učit i v situaci školní hodiny, která se odlišuje od obvyklé denní skutečnosti doma. Schopnost nápodoby tím znovu klesá, i když až do devátého roku věku zůstává stále k dispozici.

Vychovatel

Je důležité znát tyto rozdíly ve schopnosti napodobování. Pokud například očekáváme, že šestileté dítě bude napodobovat stejně jako čtyřleté, budeme často zklamáni a budeme vyvíjet neúčinný tlak. Takovéto dítě už můžeme oslovovat bezprostředněji.

Co znamenají tyto poznatky pro vychovatele? Je možné o nich teoreticky přemýšlet, ale tato skutečnost se nás denně přímo dotýká. Příklad vychovatelky, která si sundává smítko z blůzy, byl snad legrační, ale co když děti napodobují i věci, se kterými se raději moc nechlubíme? Naše chování najednou získává v roli vychovatele úplně jiný rozměr. Věci, které za normálních okolností děláme nevědomky, se pro malého človíčka, který s námi žije, stávají hlubokým ideálním vzorem. Jak s tímto závěrem naložíme? Jsme konfrontováni s vlastními

limity, které máme jako lidé, což někdy není příjemné zjištění. Ale dítě zároveň vnímá naši upřímnost k sobě a ke světu, stejně jako snahu poučit se ze svých omezení. V tom, jak se snažíme své limity překonávat, docházíme k závěru, že naše chování v roli vychovatele najednou získává jiný rozměr.

Tím se neučí jen dítě, ale také dospělý. Soužitím s dítětem můžeme znovu prozkoumat různá témata našeho vlastního vývoje:

- Jak vnímám přírodu, stvoření, své vlastní tělo?
- Jaký příklad v této oblasti dávám?
- Jak vnímám své bližní?
- S čím jsem se identifikoval(a)? Co umím dobře? Co obdivuji?

Při tomto přístupu k vlastnímu sebepoznání můžeme narazit na věci, které v našem vlastním dětství nedostaly dostatek prostoru. Pak nám role vychovatele nabízí novou šanci v tomto hledání. Kromě toho vám v tom, na co nepřijdete sami, pomohou vaši nejlepší vychovatelé a průvodci: malé děti.